רע"א כיון שפעמים אדר מלא פע' חסר לא ק' זמן

למדנו במשנה שנחלקו לעיין זמני הגורן, רבי עקיבא שאמר שהגורן למעשר הוא בפרוס הפסח, בפרוס העצרת, ובפרוס החג. ובן עזאי שאמר שהגורן הוא בכ"ט באדר, בא' בסיון בכ"ט באב. ומבארת הגמרא, שנחלקו לעניין מילואו של חודש אדר. רבי עקיבא סבר שכיון שפעמים שאדר הסמוך לניסן הוא מלא ופעמים הוא חסר. פעמים פרוס הפסח הוא ביום ל' אדר ופעמים ביום כ"ט אדר. ולכן לא קבעו זמן באיזה יום של אדר הוא הגורן. ובן עזאי סבר שאדר הסמוך לניסן לעולם חסר, ולכן קבעו זמן קבוע לגורן בכ"ט באדר.

הגורן הב' א' סיון מפ' שאין הרבה בהמות הג' כ"ט אב לטע' שא' האלולים מת' בפ"ע

והגורן השני הוא באחד בסיון, ולא חמישה עשר יום לפני הרגל, משום שהבהמות שנולדו מפרוס הפסח אינן מרובות, ולכן לא מקדים ומעשר ט"ו ימים קודם הרגל כבשאר הרגלים, ואם יקדים לעשר הבהמות יכלו לפני הרגל ולא יהיו מצויות לעולי הרגלים. והגורן השלישי הוא בכ"ט באב, בן עזאי לטעמו שאמר שהאלולים מתעשרים בפני עצמם, ולא עם אותן שנולדו קודם אלול. ואם יאחר ולא לעשר עד יום האחרון של אלול שהוא בפרוס החג ט"ו ימים יבוא לערב את הנולדים באלול והנולדים באב, ויעשר מן החדש על הישן[697]. ולא קבעו את הגורן למעשר ביום ל' אב מפני שפעמים שיעשו את אב חדש חסר צריכים לעשות היכר בין החדש לישן.

מבארת הגמרא, טעמם של רבי אלעזר ורבי שמעון שבא' בניסן גורן ראשון, שסוברים כרבן שמעון בן גמליאל שאמר שדורשים בהלכות הפסח שתי שבתות קודם הפסח ובאותו זמן מעשרים מעשר בהמה[698]. בא' בסיון, כמו שאמרו משום שהבהמות שנולדו מפרוס הפסח אינן מרובות. בכ"ט באלול, רבי אלעזר ורבי שמעון לטעמם שאמרו באחד בתשרי ראש השנה למעשר בהמה. ואי אפשר לאחר את המעשר יותר

697 ולכך מקדים ומעשר את של הקיץ ביום האחרון של אב ולא קודם כדי לקרב לרגל לא יכלו קודם.רש"י.
698 ולתנאים אלו אין את הטעם של פרוס. רש"י.

מהיום האחרון של אלול כדי שיהיה היכר בן הישן לחדש.

ולא בכ"ט אלול לעשות היכר בישן וחדש ועוד משום סיקרתא

למדנו במשנה שאין הגורן בא' בתשרי מפני שהוא יום טוב. שואלת הגמרא, מדוע המשנה לא אומרת שלא אמרו בא' בתשרי כדי שיהיה היכר בן הישן לחדש? עונה הגמרא, שהמשנה אומרת שיש שני טעמים לדבר, האחד לעשות היכר בחדש וישן, ועוד מפני שהוא יו"ט, ואי אפשר לעשר ביו"ט, משום הצביעה בסקרתא שאסורה[699].

א' משום השמועה מחגי זכריה ומלאכי ובן עזאי לא הכרינו איזה טעם מסתבר

הגמרא מביאה את מה ששנינו בברייתא, אמר בן עזאי, הואיל ורבי מאיר אומר באחד באלול ור"א ור"ש אומרים באחד בתשרי, ואני אני איני יודע הלכה כמי ולכן האלולים מתעשרים בפני עצמם. ושואלת הגמרא מדוע שבן עזאי לא יראה טעמו של מי מסתבר יותר? ואם תאמר שהוא לא יכול לעמוד על טעמם. הרי שנינו ברייתא בן עזאי אומר כל חכמי ישראל דומין עלי כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה[700], ובן עזאי שהיה חכם גדול היה יודע להבחין איזה טעם מסתבר יותר? אמר רבי יוחנן, שרבי מאיר, ורבי אלעזר, ורבי שמעון אמרו את דבריהם מפי השמועה, מפי חגי זכריה ומלאכי[701]. ובן עזאי לא רצה לקבוע הלכה בהכרעתו.

באיזה צד א' בן עזאי

שנינו בברייתא, כיצד אמר בן עזאי האלולים מתעשרין לעצמן? נולדו לו ה' באב וה' באלול, אין מצטרפין. ה' באלול וה' בתשרי, אין מצטרפין. ה' בתשרי וה' באב שאחריו, מצטרפין אע"פ שיש גרנות בינתיים. שואלת הגמרא, מהו החידוש בדבר? עונה הגמרא, שלא אומרים שכמו ששנים מפסיקות כך גרנות מפסיקות. כמו ששנינו במשנה חמשה לפני ראש השנה וחמשה

699 וא"ת תיפוק ליה משום דאין מקדישין בי"ט. י"ל שלא הייתי אוסר להקריבו שמא יבא להקדישו שהיא גזירה לגזירה, שלא אסור להקדיש בי"ט אלא מדרבנן. תוס'.

700 רש"י כ' שחוץ מן הקרח הזה הוא ר"ע ומה שגורסים בכל הש"ס רבי יהושע בן קרחה הוא בנו של ר"ע. רש"י. ורבינו נסים פי' רבי אלעזר בן עזריה שאמרו בירושלמי שהיה קרח. ור"ת מפרש שם אדם. תוס'.

701 רש"י פירש וכיון שהיא נבואה היא כהילכתא בלא טעמא, ואין לעמוד עליה ע"י טעם איזה מהם עיקר. ולא היה לו להזכיר נבואה שאין נביא ראשי לחדש דבר מעתה. אלא היה לו לומר הלכתא גמירי לה. ובנזיר(דף נג.) ברובע הקב עצמות וחצי לוג דם אמרו מפי השמועה אמרה מפי חגי זכריה ומלאכי. וקשה ממה שד' בפ"ק דר"ה (דף ח.) מהכ' "עשר תעשר" מקיש מעשר בהמה למעשר דגן. ר"מ סבר בא' באלול מה מעשר דגן סמוך לגמרו עשורו כו'. ר"א ור"ש סברי מה מעשר דגן ר"ה שלו תשרי כו'. וי"ל דאפ"ה כיון שדרשות אלו מפי השמועה חגי וזכריה ומלאכי לא היה יכול לברר איזה עיקר. תוס'.

לאחר ראש השנה אין מצטרפין, חמשה לפני הגורן וחמשה לאחר הגורן הרי אלו מצטרפין.

רבא א׳ נולדו ה׳ באב ה׳ באלול, וה׳ בתשרי נוטל א׳ מן האלולים והשאר פ׳ ממ״נ

אמר רבא, לדברי בן עזאי אם נולדו לו חמשה באב וחמשה באלול וחמשה בתשרי, כונסם לדיר להתעשר. ונוטל אחד מן האלולין, והשאר פטורים ממה נפשך[702]. אם ראש השנה למעשר בהמה הוא באחד באלול, של אלול ושל תשרי מצטרפים ושל אב פטורים, שאין מאותה שנה אלא חמישה. ואם ראש השנה הוא באחד בתשרי, של אב ואלול מצטרפים, ושל תשרי פטורים[703]. ואי אפשר לומר שהחמישה של תשרי יצטרפו לגורן אחר עם אותם שיולדו לאחר כן באותה שנה עצמה בפרוס הפסח, משום שהתורה אמר עשירי ודאי ולא עשירי ספק[704].

לא גזרים שמא יקח משל תשרי ואב

שואלת הגמרא, פשוט שנוטל מן האלולים שהרי אם יקח משל אב שמא ראש השנה הוא אלול, ואין אלא חמישה מהשנה שעברה ואין בהם דין מעשר. ואם יקח משל תשרי על העשרה של אב ואלול, שמא ראש השנה הוא תשרי ואין באותם חמישה דין מעשר? ועוד, שאלו של אב ואלול לא יהיו מעושרים? עונה הגמרא, שהחידוש הוא שלא אומרים שנגזור שמא יבוא לקחת מאלו של אב ותשרי.

משנה

באי זה צד מעשרים? כונסן לדיר, ועושה להם פתח קטן כדי שלא יהו שנים יכולין לצאת כאחת[705]. ומונין א׳ ב׳ ג׳ ד׳ ה׳ ו׳ ז׳ ח׳ ט׳, והיוצא עשירי סוקר בסיקרא ואומר הרי זה מעשר. לא סקרו בסיקרא, ולא מנאן בשבט, או שמנאן רבוצים, שכובים, או עומדים, הרי אלו מתעשרין.

מאה ונטל עשרה אין זה מעשר ר״י בר״י א׳ מעשר

היה לו מאה ונטל עשרה, עשרה ונטל אחד אין זה מעשר. אם לא מנאן אחד שנים ג׳ אלא

---

702 ולא שיכוין ויוציאנו בעשירי שהרי כ׳ לא יבקר אלא כמדומה. כגון שמנאן רבוצין או עומדין וא״א לכוון שיהיה אחד מן האלולין עשירי. אבל אם היה מעבירם בפתח תחת השבט לא ידע כשיצא בראש עשרה. וכן אומרים לקמן רבוצין או עומדין הרי אלו מעושרין. רש״י.

703 לא שייך לאסור כאן משום לא יבקר כמו שאסור להוציא בעל מום בריש עשרה (דף נג:).תוס׳.

704 מפני שיש ספק שמא אלו ה׳ דתשרי נפטרו כבר באותו שנטל מן האלולין שאלול ר״ה.רש״י.

705 שאם היו יוצאים כאחד יהיו תשיעי ועשירי מקולקלים כדלקמן. רש״י.

לקח בבת אחת עשרה בכל פעם ופעם ומכל עשרה נטל אחד למעשר אינו מעשר משום שצריך למנותם כדי שהעשירי למנין יהיה קודש. רבי יוסי ברבי יהודה אומר מעשר. אם קפץ אחד מאותם שעברו בפתח תחת השבט, אפילו שאינם מעושרים, עדיין פטורים[706]. מן המעושרין לתוכם, כולם ירעו עד שיסתאבו, ויאכלו במומן לבעלים.

גמרא

תנו רבנן, באי זה צד מעשר כונסן לדיר, ועושה להם פתח קטן כדי שלא יהיו שנים יכולין לצאת כאחד, ומעמיד אימותיהם מבחוץ והם מבפנים, וגועות ויוצאות לקראת אמן. שואלת הגמרא, מדוע שהוא לא יוציא אותם? אומרת הגמרא, שהתורה אומרת: "כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט" ולא שיעבירוהו. שואלת הגמרא, שישליך להם ירק בחוץ והם יצאו? אמר רב הונא, אם הוא ישליך לפניהם ירק גם היתום והלקוח שפטורים ממעשר יצאו[707].

לא מנאם בשבט או רבוצים ועומדים העשירי קדש מכ"מ

תנו רבנן, נאמר: "כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר" פרט לטריפה שאינה עוברת. "תַּחַת הַשָּׁבֶט" מצוה למנותם בשבט. לא מנאן בשבט, או שמנאן רבוצים או עומדים מנין תלמוד לומר "הָעֲשִׂירִי קֹדֶשׁ" מכל מקום, לא קרא שמו עשירי מנין תלמוד לומר "יִהְיֶה קֹדֶשׁ" מכל מקום. יכול היו לו מאה ונטל עשרה, עשרה ונטל אחד, יכול יהיו מעושרים? תלמוד לומר "עֲשִׂירִי". רבי יוסי ברבי יהודה אומר מעשר, מפני שהוא סובר כאבא אלעזר בן גומל שאמר בברייתא, הכתוב: "וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן הַגֹּרֶן וכו'" מדבר בשתי תרומות, תרומה גדולה ותרומת מעשר[708]. כשם שהתרומה

706 וכגון שמנה וחזר אחד מהן וקפץ לתוך הדיר, שהמנויים הם פטורים במנין הראוי. ומשום שלא ידוע איזה הפטור לכך כל מה שבדיר פטורים.רש"י.

707ואע"ג שיש יתום שחייב שנולד ואח"כ מתה אמו והוא לא יצא אלא ע"י ירק, מ"מ במה שמעמיד אמותיהם של אלו מבחוץ יהיה לו היכר ויהיה נזכר שיתום ולקוח אינם בני מעשר. רש"י.

708 ואע"ג שהכ' של תרומתכם לא כ' אלא בתרומת מעשר לומדים שמדובר בתרומה גדולה מהכ' כדגן מן הגורן כתרומה גדולה שנוטל ישראל מגרנו. ותרומת מעשר הוקש לתרומה גדולה לדבר זה. רש"י.

גדולה ניטלת באומד ובמחשבה[709] [710], אף תרומת מעשר נטלת באומד[711] ובמחשבה[712]. והתורה קראה למעשר תרומה בכתוב: "כִּי אֶת מַעְשַׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה נָתַתִּי לַלְוִיִּם". ומעשר בהמה הוקש למעשר דגן, כמו שמעשר דגן, ניטל באומד ובמחשבה, אף מעשר בהמה ניטל באומד ובמחשבה[713].

709 במחשבה שמחשב ואומר שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה. כמו שא' (דמאי פ"ז מ"ד) בלוקח יין מבין הכותים ונק' מחשבה משום שאינו מונה אותם. או נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר לומדים את שניהם אומד ומחשבה מונחשב. רש"י.

710 מן התורה אין שייך בתרומה אומד שחטה אחת פוטרת את הכרי ולא נתנה בה תורה שיעור. אלא משום שבתרומת מעשר שייך אומד ששיעורה כתוב (במדבר יח) מעשר מן המעשר. וגם בתרומה גדולה שתקנו חכמים שיעור שייך בה אומד. אבל אין להקיש תרומת מעשר לתרומה גדולה שיועיל במתכוין חטה אחת שהרי כ' מעשר מן המעשר. אבל אם במתכוין מוסיף לכאורה מועיל שלכך מקיש לתרומה גדולה שנטלת מאומד למצוה כדי שיתרום בעין יפה. שמתוך שירא שלא יטול פחות נוטל בעין יפה. ובתוספתא גרס מה תרומה גדולה אינה ניטלת אלא באומד ובמחשבה וכן גרס ר"ת. תוס'.

711 רש"י פי' במחשבה נותן עיניו בצד זה לשם תרומה ואוכל בצד זה, ואע"פ שלא הפריש. משמע שרוצה לומר משום שכ' "ונחשב" מותר לאכול בלא הפרשה, ומתירים בשתיקה על ידי נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד זה. עוד פירש בלשון אחר במחשבה מחשב ואומר ב' לוגין שאני עתיד להפריש ואע"פ שעתה אינו מפריש כלום. ורוצה לומר שצריך דיבור. ומה שמותר בלא הפרשה נקרא מחשבה. ומצאנו שקוראים למחשבה דיבור על כל דבר פשע לחייב על המחשבה כמעשה. ונראה שבלא דיבור היא תרומה ממה שש' במס' תרומות (פ"א מ"ו) חמשה לא יתרומו ואם תרמו תרומתם תרומה ומהם אלם. ובירושלמי מפ' משום ברכה ובמס' שבועות פ"ג (דף כו:) משמע שמותר כשגמר בלבו אע"ג שלא הוציא בשפתיו. תוס'.

712 תוס' שואלים הרי עיקר מחשבה כתוב בתרומת מעשר "ונחשב לכם תרומתכם" שכ' בלוים. י"ל כמו שכ' "כדגן מן הגורן" דהיינו תרומה גדולה ומשמע דגן שישראל מפריש מגורנו. ומשמע שפשוט לו יותר בתרומה גדולה. ובגטין (דף לא.) פ"ה שמה שלומדים תרומת מעשר מתרומה גדולה הוא לענין אומד אבל מחשבה לומדים בשניהם מ"ונחשב". ונראה שחכ' לא חולקים על אבא אלעזר לענין מחשבה אלא לענין אומד. ואת"ל שנח' שמא יש בו שום טעם שלא מע' בתרומת מעשר אע"ג שכ' בגופו. תוס'.

713 רש"י פירש שמעשר בהמה הוקש למעשר דגן מהכתוב " עשר תעשר". וצ"ל שאינו סובר כמה שאמר רבא לשנה הקשתיו ולא לדבר אחר. ועוד דרשו בתת' הפרק היקש אחרוהבאתם שמה מעשרותיכם לר' עקיבא. ושמא לא הוקש אלא לענין הבאה. אבל לרבא קשה איך מפ' את טעמו של רבי יוסי בר' יהודה. תוס'.